

Udviklingen på de humanistiske uddannelser - optag, dimensionering og ledighed

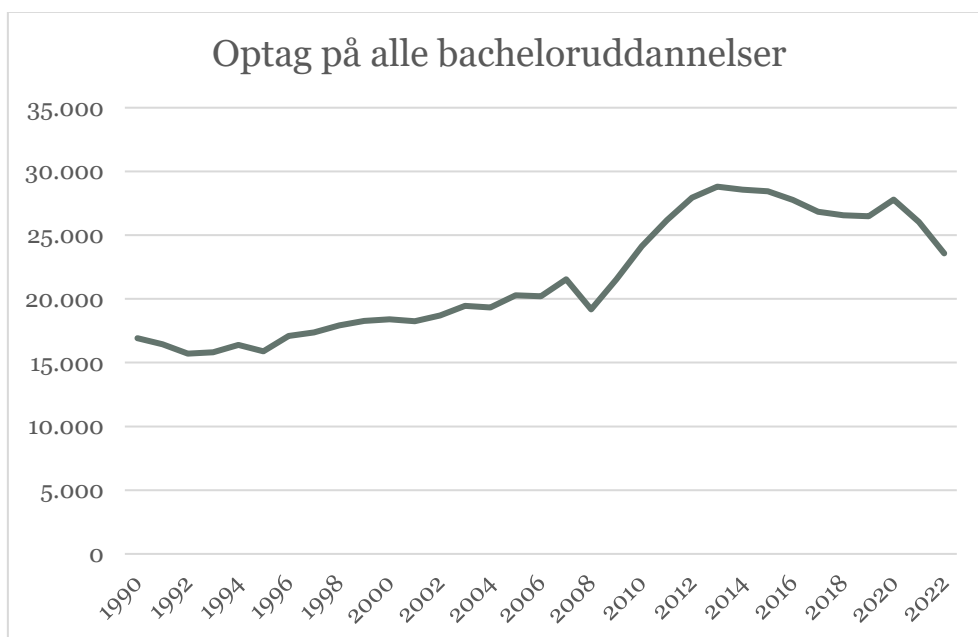
Hovedresultater

Notatet opsummerer en kortlægning af udviklingen på de humanistiske uddannelser med særligt fokus på optag, dimensionering og ledighed:

- Optaget på de humanistiske uddannelser lå i 2022 lidt under niveauet for tilgang i 1990.
- Siden 2013 er optaget faldet med 47 pct.
- Dimensioneringen er kun lige ved at slå igennem i kandidatproduktionen – allerede nu er dimittendledigheden kraftigt faldende.
- Uddannelsesudbuddet har ændret sig – 99 uddannelser er blevet lukket.
- Uddannelsernes indhold er mere arbejdsmarkedsorienteret og tværgående
- Der er etableret mere samarbejde på tværs af de humanistiske fakulteter.

Optag på humaniora i lyset af det samlede optag på universiteterne

I løbet af de seneste 30 år er en større andel af danske unge startet på en videregående uddannelse. Det store løft har især fundet sted, efter globaliseringsstrategien i 2006 indførte et mål om, at 50 pct. af en ungdomsårgang skulle have en videregående uddannelse. Målet blev hævet til 60 pct. i 2011 af SFR-regeringen, som tilføjede en målsætning om, at 25 pct. af en ungdomsårgang skulle have en lang videregående uddannelse. Således optog universiteterne i 1990 ca. 17.000 studerende, i 2005 ca. 20.000 studerende og i 2021 ca. 26.000 studerende (se figur 1).

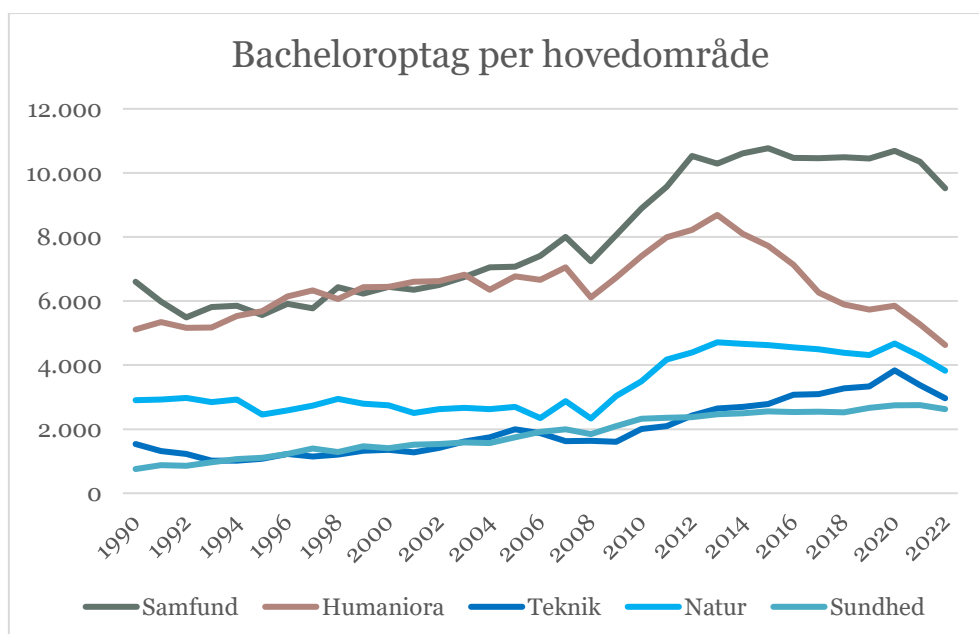

Kilde: Optag på bacheloruddannelser og uddelte kandidatuddannelser. UFM's datavarehus på baggrund af Danmarks Statistik

Udviklingen dækker imidlertid over store forskelle mellem universiteternes hovedområder, og humaniora skiller sig ud fra de øvrige hovedområder.

Selvom samfundsvidenskab og humaniora har været de hovedområder, der har optaget flest studerende, er humaniora - efter en periode i 10'erne med udvidelse - nu skåret så meget ned, at tilgangen er faldet med 47 pct. og nu ligger under niveauet fra 1990. I 2022 blev der optaget 4.627 studerende mod 8.688 i 2013 og 5.113 i 1990. I de kommende år vil optaget falde yderligere.

Til sammenligning har alle øvrige hovedområder fortsat forøgelsen af deres optag (bortset fra et Corona-relateret fald i 2021) og ligger alle væsentligt over niveauet i 1990 (se figur 2).

Kilde: Tilgang til bacheloruddannelser og uddelte kandidatuddannelser. UFM's datavarehus på baggrund af Danmarks Statistik

På det tekniske område er der sket en fordobling, på det sundhedsvidenskabelige en tredobling, og på det naturvidenskabelige hovedområde er der optaget ca. en tredjedel flere i forhold til 1990. Humaniora nærmer sig med andre ord de tre hovedområder, der traditionelt har haft det laveste optag, mens det samfundsvidenskabelige hovedområde stadig har et optag på et højere niveau.

Dimensionering

Universiteternes maksimale antal af studiepladser på uddannelserne er reguleret af tre forskellige typer af statslig fastsat dimensionering: den ledighedsbaserede dimensionering, den geografiske dimensionering som følge af aftalen *Flere og bedre uddannelsesmuligheder i hele Danmark* og dimensioneringen af engelsksprogede uddannelser som følge af SU-forliget. Dertil kommer universiteternes egen dimensionering og en faldende søgning til nogle

humanistiske uddannelser. Især de to første dimensioneringer og den faldende søgning har resulteret i store fald i optaget på humaniora. De igangsatte dimensioneringer er dog endnu ikke fuldt indfaset, og derfor vil optaget på humaniora falde yderligere i de kommende år.

Den ledighedsbaserede dimensioneringsmodel blev indfaset med start i 2015. Med den blev der reduceret i pladser på uddannelser med såkaldt ”*markant eller systematisk overledighed*”. Dette blev defineret som en dimittendledighedsgrad mindst 2 procentpoint højere end gennemsnittet for de videregående uddannelser samlet set i 7 ud af 10 år. Den ledighedsbaserede dimensionering baserer sig således på historiske data om uddannelsen. Da ledigheden måles i 4.-7. kvartal og vurderes på baggrund af 10 års udvikling, inkluderer den ledighedsprofilen på kandidater, der er optaget på en bacheloruddannelse *op til 15 år tidligere*. Således tager modellen ikke hensyn til nyere udviklinger i optag og beskæftigelse, og modellen reagerer langsomt på fx ændringer i overgangen til job.

Langt de fleste studiepladser på humanistiske uddannelser er underlagt den ledighedsbaserede dimensionering. Blandt de optagne i 2021 blev 4.932 studerende optaget på en uddannelse, som er omfattet af ledighedsbaseret dimensionering, mens kun 372 studerende blev optaget på en uddannelse, der ikke er omfattet af dimensionering. Der er løbende blevet udtaget nye uddannelser til dimensionering, og der vil frem til 2025 finde yderligere beskæringer sted som følge heraf.

Loftet over engelsksprogede studiepladser har også fungeret som en form for dimensionering, da den politiske aftale om en maksimal udgift til SU til EU-borgere har medført et loft over, hvor mange engelsksprogede uddannelsespladser universiteterne må oprette.

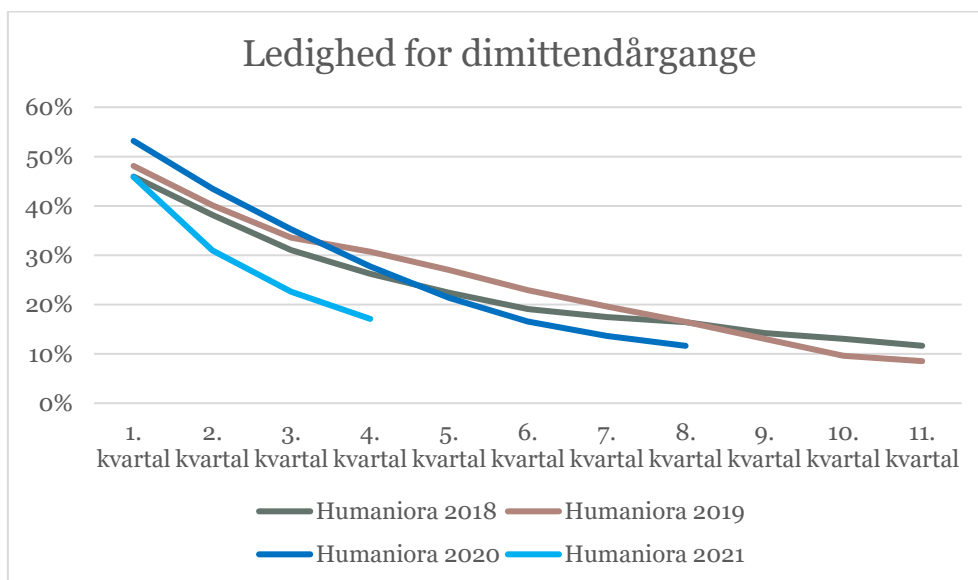
I forlængelse af aftalen om *Flere og bedre uddannelsesmuligheder i hele Danmark* skal universiteterne frem til 2030 reducere samlet set 5,7 pct. i antallet af studiepladser i de fire store universitetsbyer samt Roskilde. Da dimittendledighed også i denne forbindelse blev anvendt som hovedargument for placeringen af reduktionerne, kom de humanistiske uddannelser til at bære den største andel af reduktionen af studiepladser i forbindelse med aftalen med en yderligere reduktion på knap 13 pct. i forhold til optag i 2019.

Udvikling i ledighed

Idet dimittendledighed måles i 4.-7. kvartal efter dimission, henviser dimittendledighed til kandidater, der blev optaget på deres bacheloruddannelse mindst 7 år tidligere. De nuværende opgørelser over dimittendledighed omhandler kandidater, som blev færdiguddannede i 2020, og som senest er startet på deres bacheloruddannelse i 2015. Den seneste måling af dimittendledighed vedrører således en kandidatårgang, der blev optaget to år senere end det år, hvor der var det største optag nogensinde på universiteterne generelt og humaniora specifikt (2013), og hvor dimensioneringen endnu kun var 10 pct. indfaset. Tilgang til humanistiske uddannelser var i 2022 47 pct. mindre end i rekordåret 2013 og 40 pct. mindre end i 2015. Effekten af reduktionen fra 2015 og fremefter indgår altså

ikke i de seneste opgørelser, og det indebærer, at den aktuelt målte ledighed for de seneste dimittendårgange afspejler et langt højere optag end det, der er i dag.

Ikke desto mindre ses allerede nu en markant nedgang i dimittendledigheden. En del af forklaringen på denne nedgang er konjunkturmæssige forhold, men den skal også ses i lyset af dels dimensioneringen, dels de humanistiske uddannelsers arbejde med at øge de studerendes employabilitet og kontakt med arbejdsmarkedet under uddannelsen. Universiteterne er endnu ikke i mål med at løse udfordringen mht. at få kandidaterne hurtigt i beskæftigelse, men udfordringen ser ud til at være blevet betydeligt mindre. Sammenlignet med de tre foregående årgange er kandidaterne fra 2021 allerede i stand til at finde job langt hurtigere i andet og tredje kvartal efter dimission, mens deres ledighed i fjerde kvartal er nede på ca. 17% (se figur 3).

Kilde: UFM's datavarehus på baggrund af Danmarks Statistik

Denne udvikling medfører, at dimittendledigheden for de humanistiske kandidater nærmer sig dimittendledigheden for de andre hovedområder. For årgang 2021 (hvor den gennemsnitlige dimittendledighed for humaniora i 4. kvartal lå på 17 procent) var ledighedsgraden for naturvidenskab 10 procent, for tekniske uddannelser 6 procent, for samfundsvidenskab 6 procent og for sundhedsvidenskab 4 procent. På baggrund af det markante fald frem mod 4. kvartal for humanistiske kandidater fra årgang 2021 er det ikke urealistisk, at den gennemsnitlige ledighedsgrad i 4. til 7. kvartal vil komme under 10%.

Hidtil har ledighedsgraden mellem hovedområder nærmet sig hinanden efter de første to år, hvor dimittendledighed måles. I løbet af de første år kommer flere og flere kandidater i job. Efter 3 år har ledighedsgraden for de senere årgange af humanistiske kandidater været omkring 10 %. Tendensen er den samme for hver

årgang, men startpunktet og hastigheden varierer afhængigt af den generelle situation på arbejdsmarkedet og antallet af dimittender.

Efterhånden som virkningen af de kraftige reduktioner af de humanistiske uddannelser fra 2015 og fremefter begynder at vise sig i kandidatproduktionen, og dimittendledigheden formentlig falder yderligere, er der risiko for, at der vil komme til at mangle humanistiske kandidater. Humanioras grundproblem mht. ledighed er, at det tager tid for kandidaterne at få det første job, mens den generelle ledighed ikke ligger særligt højt.

Øget arbejdsmarkedsorientering på de humanistiske uddannelser

Ud over dimensionering har universiteterne også i de senere år omlagt og udviklet de humanistiske uddannelser, så de i højere grad retter sig mod et nutidigt arbejdsmarked. Nogle eksempler på dette er følgende:

- Stort set alle uddannelser giver mulighed for at tage projektorienterede forløb i eksterne organisationer (private og offentlige), hvor de studerende kan prøve deres faglighed af i praksis. Og andelen af studerende, der vælger projektorienteret forløb, er i stigning.
- Casebaserede elementer og projektarbejde spiller en helt anden rolle i de enkelte uddannelser i dag end for 10-15 år siden.
- Specialer bliver i stigende grad skrevet i samarbejde med eksterne partnere.
- Uddannelsernes kompetenceprofiler er i samarbejde med aftagerpaneler blevet skærpet i forhold til, hvad kandidaterne skal kunne, når de kommer ud på arbejdsmarkedet.
- Samfundsrelevante problemstillinger (fx bæredygtighed, social sammenhængskraft, digitalisering) inddrages i kurser og behandles ud fra de respektive fagligheders synsvinkler.
- Relevante digitale kompetencer indarbejdes i uddannelserne, så kandidaterne vil kunne bidrage til den digitale transformation, der hyppigt fremstilles som afgørende for erhvervslivet.
- Karrierevejledning og company dating på forskellige tidspunkter i uddannelsesforløbet er blevet almindelige aktiviteter.
- Der er indført mulighed for at deltage i case competitions, hvor de studerende bliver præsenteret for reelle udfordringer stillet af virksomheder og bliver sat i tværfaglige grupper mhp. i samarbejde at finde mulige løsninger.
- Store brobygningsprojekter mellem humanistiske fakulteter og virksomheder gennemføres med jævne mellemrum.
- Kandidatstuderende klædes på til og opfordres til at gå i gang med jobsøgning, inden de er færdige med deres uddannelser.
- Der er etableret partnerskaber mellem de kommunale jobcentre, a-kasser og universiteter.

Udvikling af den humanistiske uddannelsesportefølje

Ved siden af arbejdet med at udvikle de enkelte humanistiske uddannelser har den samlede uddannelsesportefølje også udviklet sig ud fra en bestræbelse på at bringe

den samlede uddannelsesportefølje i overensstemmelse med samfundets behov. Dagens humaniora ser således meget anderledes ud end for tyve år siden.

Tværgående kandidatuddannelser

Dels er der blevet oprettet særligt tilrettelagte kandidatuddannelser med henblik på at give studerende mulighed for at supplere deres bacheloruddannelser med mere erhvervsrettede perspektiver. Sådanne uddannelser er typisk etableret på tværs af fakulteter og bringer de humanistiske fagligheder i spil med andre fagligheder.

Nedenfor er eksempler fra de forskellige universiteter:

- Fra Aarhus Universitet kan nævnes kandidatuddannelser som Oplevelsesøkonomi, der er lavet i samarbejde med samfundsvidenskab, eller Human Security, der inddrager såvel samfundsvidenskabelige som naturvidenskabelige fagligheder.
- Fra Aalborg Universitet AAU kan nævnes, at en række bachelorer fra humaniora går videre på f.eks. cand. IT-uddannelserne.
- På Syddansk Universitet er en lang række uddannelser ligeligt delt mellem det humanistiske og det samfundsvidenskabelige eller sundhedsvidenskabelige område – fx Negot-uddannelserne og Designledelse (humaniora/samfundsvidenskab) og Audiologopædi (humaniora/sundhedsvidenskab). Og en langt større andel af kandidatdimittenderne har i dag i forhold til for 20 år siden en mere tydeligt erhvervsrettet kandidatprofil, som fx Webkommunikation (cand.it).
- På Københavns Universitet indgår Det Humanistiske Fakultet i tre samarbejdsuddannelser: kommunikation og it, IT and Cognition samt kognitions- og datavidenskab. Sidstnævnte har første optag i 2023 og er et samarbejde mellem de samfundsvidenskabelige, humanistiske, naturvidenskabelige og sundhedsvidenskabelige områder. Herudover samarbejder fakultetet med Copenhagen Business School om kandidatuddannelsen i Interkulturelle Markedsstudier og leverer undervisning til bacheloruddannelsen i International Business in Asia også på Copenhagen Business School. Endeligt huser Københavns Universitet flere hele uddannelser, hvis kernefaglighed går på tværs af hovedområder, fx Audiologopædi, Cognition and Communication og Informationsstudier.
- Roskilde Universitet gennemførte i 2022 en omfattende reform af alle universitetets kandidatuddannelser, hvor den hidtidige kombinationsstruktur blev udfaset og en lang række fag lagt sammen i nye tværfaglige kandidatuddannelser. Alle de nye kandidatuddannelser er designet med samfundsorienterede perspektiver og indlagte arbejdsmarkedsrettede aktiviteter, f.eks. i form af projektarbejder i samarbejde med eksterne virksomheder, projektorienterede praktikforløb og kurser med virksomhedsbesøg.

Denne ændring af uddannelseslandskabet på kandidatniveau har medført, at det langt fra er sådan, at humanistiske studerende nødvendigvis tager en kandidatuddannelse "i det samme" som deres bacheloruddannelse. Tværtimod opfordres de studerende til at vælge vælger helt andre kandidatuddannelser, typisk med en mere tydelig erhvervsretning.

Inkorporering af uddannelser fra andre hovedområder

Med til billedet hører, at en del af den population, som i dag tæller som humanistiske studerende, udgøres af studerende, der siden 1990 er overtaget fra andre hovedområder, og som altså er med til at ændre på den humanistiske profil og samtidig er med til at få stigningen i optaget til at se større ud, end den reelt har været.

Det drejer sig fx om uddannelserne i International Virksomhedskommunikation på Aarhus Universitet, der efter først at være blevet en del af det samfundsvidenskabelige fakultet efter indfusioneringen af Handelshøjskolen i Århus Universitet blev overdraget til Artsfakultetet i 2016-17. På bachelorniveau drejede det sig om ca. 300 studerende. En lignende udvikling har fundet sted på International Virksomhedskommunikation på Syddansk Universitet.

I 2013 blev Det Informationsvidenskabelige Akademi (tidligere Danmarks Biblioteksskole) en del af Det Humanistiske Fakultet på KU. I dag hedder fagområdet Informationsstudier og har en tilknyttet bachelor- og kandidatuddannelse. Et andet eksempel er førnævnte samarbejdsuddannelse i interkulturelle markedsstudier. I 2015 opstod uddannelsen ud af et ønske om at bevare en erhvervsproglig kandidatuddannelse (cand.ling.merc.) som tilbud i Østdanmark til såvel studerende fra Københavns Universitet som fra Copenhagen Business School i forbindelse med, at Copenhagen Business School besluttede at afvikle deres erhvervsproglige cand.ling.merc.-uddannelser, herunder en kandidatuddannelse der i høj grad lignede den nuværende kandidat i Interkulturelle Markedsstudier.

Inkorporeringen af uddannelser fra andre hovedområder skaber en forandring af studentprofilen, som indebærer, at antallet af studerende med en mere klassisk humanistisk profil i dag er betydeligt lavere, end tilgangstallene giver indtryk af.

Uddannelsessammenlægninger og -lukninger

Den kraftige beskæring af humaniora har naturligvis haft store økonomiske konsekvenser for de humanistiske fakulteter. Den økonomiske nedgang har dannet grundlag for øget samlæsning, sammenlægninger og lukninger af uddannelser. Siden 2010 er 63 uddannelsesudbud lagt sammen til 25.

Sammenlægninger er ikke blot foretaget med henblik på at sikre en fornøden volumen af studerende på uddannelserne. Sammenlægninger er også sket som led i en udvikling af uddannelsernes faglige profil og arbejdsmarkedssigte. Nedenfor ses nogle eksempler på sammenlægninger:

- På Aarhus Universitet har man samlet kandidatuddannelserne i de små sprogbaseede områdestudier (Kinesisk, Japansk, Indien- og sydasiestudier, Russisk) i kandidatuddannelsen Global Area Studies. I forbindelse med denne sammenlægning blev de samfundsrelaterede dele af de tidligere uddannelser opprioriteret mhp. at give kandidaterne en tydeligere arbejdsmarkedsorienteret profil.
- Også på Københavns Universitet har de sprogbaseede områdestudier været genstand for sammenlægninger. Således er Arabisk, Persisk, Hebraisk og Tyrkisk nu samlet i uddannelsen i Mellemøstens sprog og samfund, mens Russisk, Polsk og Balkanstudier er samlet i Østeuropastudier, og Kinastudier, Koreastudier og Japanstudier er på kandidatniveau samlet i én uddannelse i Asienstudier. I sammenlægningsprocesserne har man haft fokus på at kunne bevare de sproglige specialiseringer i de nu større og bredere uddannelser.¹
- Et eksempel på sammenlægninger af nogle større humanistiske uddannelser på Københavns Universitet er sammenlægningen af Religionshistorie og Religionssociologi til én samlet kandidatuddannelse i Religionsvidenskab. Et andet eksempel er sammenlægningen af Filmvidenskab og Medievidenskab til én samlet kandidatuddannelse i Film- og Medievidenskab.

Pga. det store økonomiske pres som følge af nedgangen i antallet af studerende har humaniora ligeledes de seneste 10-15 år været kendetegnet ved et stort antal uddannelseslukninger. De fleste lukninger er sket på sprogområdet:

- Eksempelvis har Aalborg Universitet, Roskilde Universitet og Syddansk Universitet alle lukket deres respektive uddannelse i fransk.
- Aalborg Universitet og Roskilde Universitet har begge lukket tysk, og Roskilde Universitet har desuden lukket engelsk.
- Syddansk Universitet har lukket uddannelser inden for fransk, spansk, kinesisk, arabisk, latin og græsk, mens Aarhus Universitet har lukket Balkanstudier og italiensk.
- Herudover har Aalborg Universitet lukket erhvervsprog i fransk, tysk og spansk.
- På Københavns Universitet har man helt måttet lukke flere af de mindre prog- og områdestudier, fx Grækenlandsstudier, Thai, Indonesisk,

¹ Københavns Universitet udbyder dog fortsat uddannelse inden for alle de gymnasiale moderne fremmedsprog, men hvor disse tidligere var selvstændige uddannelser indgår flere af dem nu i sammenlagte uddannelser, herunder arabisk, tyrkisk, russisk, japansk og kinesisk.

Tibetologi, Indologi, Finsk, Nederländsk og senest Portugisiske og Brasilianske Studier.

- Som eksempel på lukning som følge af den geografiske dimensionering kan nævnes lukningen af de humanistiske uddannelser på Aalborg Universitets campus i København.

Universiteterne har siden 2010 lukket 99 uddannelsesudbud på humaniora, hvoraf 80 ikke længere findes på det pågældende universitet, mens der i 19 tilfælde har været tale om lukning af et decentralt uddannelsesudbud. I 2022 var der 210 humanistiske universitetsuddannelser fordelt på 271 udbud. Tabellen herunder viser en oversigt over uddannelseslukninger på det humanistiske område siden 2010:

2010-2023	
Lukkede uddannelsesudbud på humaniora i alt	99
- bacheloruddannelser	48
- kandidatuddannelser	46
- kombinationsfag mv.	5
Heraf udbud, som ikke findes på institutionen mere	80
Heraf udbud som fortsat findes på samme institution, men på andet campus	19

Lukningerne indebærer, at der er blevet færre steder, hvor det er muligt at læse bestemte fag. I forlængelse af de yderligere forventede reduktioner i optaget pga. dimensionering og faldende søgning, må det antages, at denne udfordring bliver større i fremtiden. Dette forstærkes af, at erfaringen fra ovennævnte lukninger viser, at de studerende ikke flytter til et andet universitet for at læse det fag, de ikke længere kan læse på deres lokale universitet. De vælger i stedet at læse et andet fag. Lukningen af Fransk på Aalborg Universitet og Syddansk Universitet medførte eksempelvis ikke, at søgningen til fransk på Aarhus Universitet er steget, selvom det nu er eneste franskudbud i Vestdanmark.

På denne baggrund bliver det vanskeligere og vanskeligere at levere arbejdskraft til de regionale arbejdsmarkeder. Også her kan fransk anvendes som eksempel. Det Nationale Center for Fremmedsprog har undersøgt behovet for fransklærere til gymnasiale uddannelser i Vestdanmark. Undersøgelsen viser, at der snart vil opstå en stor mangel, og baseret på de aktuelle søgetal til Fransk på Aarhus Universitet vil det på ingen måde være muligt at imødekomme behovet. De aktuelle ledighedstal for tyskuddannede viser også en risiko for mangel på tysklærere, idet er i dag er en ledighed på under 2 pct. i 4. kvartal efter dimission (2021 dimittender).

Udvidet samarbejde mellem de humanistiske fakulteter

De humanistiske fakulteter har øget deres samarbejde på tværs af universiteter betragteligt over de seneste år. Der er flere eksempler på dette samarbejde fra uddannelsessiden:

- Konsortiet dannet med henblik på inkorporering af digitale kompetencer i uddannelserne på baggrund af Tommy Ahlers call for action i 2019, hvor Aalborg Universitet, Københavns Universitet, Syddansk Universitet og Aarhus Universitet (sammen med de samfundsfaglige fakulteter og Copenhagen Business School) alle indgik i et fælles projekt.
- Et projekt om at samle censorkorpserne i større enheder, der er mere tidssvarende i forhold til de nuværende uddannelser, hvor alle humanistiske fakulteter har indgået.
- En harmonisering af censornormerne på tværs af alle de humanistiske fakulteter bortset fra Roskilde Universitet, der lige netop på institutionsniveau havde indgået en ny aftale.
- Etableringen af Det Nationale Center for Fremmedsprog, hvor alle fakulteter støttede placeringen af centret på hhv. Aarhus Universitet og Københavns Universitet, og hvor det er lykkedes at få det til at fungere som et sammenhængende center med to halvdele.
- Etableringen af Taskforce for fremtidens humaniora og det arbejde med at analysere situationen på området, som dette notat er en del af.

Denne tendens til at erstatte en konkurrencesituation med en samarbejdsrelation gør sig også gældende på forskningssiden, hvor prodekanerne for forskning er blevet enige om et samarbejde omkring bæredygtighed.

Fakulteterne er således godt rustet til at udvide samarbejdet i de kommende år for at imødegå de ovenfor beskrevne udfordringer med faldende optag, færre uddannelser og presset økonomi.